

Ders : VAROLUŞÇULUK  
Anlatan : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa SARP  
Dönem : 2025-2026 Bahar

## 2. HAFTA: Tarihsel Süreçte Özcülük: Eflatun, Augustinus ve Thomas Aquinas

Değerli arkadaşlar, geçen hafta varoluşun öze önceliğini savunan varoluşçuluğu işlemiştik. Bu hafta ise madalyonun diğer yüzüne, yani "özün" (essence) önceliğini savunan klasik felsefe geleneğine bakacağız. Bu geleneği üç temel aşamada inceleyeceğiz.

### 1. Eflatuncu Özcülük: İdeal Dünya ve Mağara Metaforu

Eflatun (Platon), sadece varoluşçulukla değil, genel anlamdaki özcülükle bile taban tabana zıt bir düşündürdü. Çünkü klasik düşünce genellikle varoluşun öze bir gerçeklik kazandırdığını savunurken, Eflatun'a göre varoluş, öze değer kazandırmak yerine onu yoksullaştırır. Eflatun varlığı iki temel evrene ayırır:

- **Duyular Dünyası (Varoluşlar Evreni):** Halkın tanıdığı, duyularla algılanan nesnelerin dünyasıdır. Bu dünyadaki varlıklar kısıtlıdır; dün yoktular, yarın da yok olacaklardır. Bu evren sadece ideallerin kusurlu bir yansımasıdır.
- **Düşün / Fikirler Dünyası (Özler Evreni):** Sadece akıl yoluyla kavranabilen, değişmez, ölümsüz ve zorunlu özlerin dünyasıdır. Gerçek "varlık" sadece bu evrendeki özler için söylenebilir.

### 2. Augustinusçu Özcülük: Özlerin Tanrı'daki Yeri

İlerleyen yüzyıllarda Aziz Augustinus, Eflatun'un efsaneye bürünmüş düşüncelerini Hristiyan teolojisi ile sentezleyerek daha anlaşılır kılmıştır.

- **Tanrı'nın Zihnindeki Özler:** Augustinus'un getirdiği en büyük yenilik, özlerin (ideaların) Tanrı'nın zihninde olduğunu savunmasıdır. Bir marangozun yapacağı mobilyanın planının kafasında olması gibi, yaratılan her şeyin özü de yaratılmadan önce Tanrı'nın zihninde düşünce olarak mevcuttu. Bu özler dünyası, tanrısal ruh ile özdeşir.
- **Köprü Olarak Dünya:** Eflatun'da dünya bir engelken, Augustinus'ta dünya bizim küçüklüğümüz ile Tanrı'nın yüceliği arasında kurulmuş bir köprüdür. Eşyanın güzelliği Tanrı'nın bir izidir.

- **Tanrısal Işık ve Vicdan:** Doğruluk, iyilik ve güzellik üzerine verdiğimiz her yargı, ruhumuza işlenmiş olan Tanrı'nın temel fikirlerine dayanır. Vicdan, insandaki gerçek Tanrı sesidir.

### 3. Thomas Aquinas ve Varlık Edimi

**Aquinas**, özcülüğe daha sistematik ve varoluşu da içine katan yeni bir boyut getirmiştir. Onun sistemini dört ana başlıkta toplayabiliriz:

#### Yaratılış ve Potansiyel

- **Aquinas'a** göre dünya, Tanrı tarafından yaratılmıştır ve bu yaratılış rastgele değil, Tanrı'nın zihnindeki "fikirlere" uygun olarak gerçekleşir.
- Tanrı, yaratacağı her varlığın (henüz var olmadan önce) fikrini taşıdığı için, özün varoluştan önce gelmesi anlamında öze belli bir öncelik tanınmış olur.
- Özler, varlığa geçebilecek bütün "olabilirlikleri" temsil ederken; varoluş ise bu potansiyeli gerçeğe dönüştürür.

#### Bilginin Kaynağı: Soyutlama

- **Aquinas**, insanın nesneleri nasıl tanıdığını bir "soyutlama" süreciyle açıklar. Deneyim alanımıza giren somut varlıklar (örneğin bir elma veya bir insan), madde ve biçimden oluşur.
- Zekâ, tekil bir nesneye baktığında onun rengi, ağırlığı veya konumu gibi "bireyselleştiren maddesel özelliklerini" bir kenara bırakır (soyutlar) ve o nesnenin temel "tipini" veya "özünü" algılar.
- Böylece zekâ nesneleri bireysel bütünlükleri içinde değil, bağlandıkları evrensel özlere göre değerlendirir ve düşünür.

#### Varlık Edimi

- **Aquinas'ın** özcülüğünün en özgün yanı, varoluşu (edimi) felsefesinin merkezine yerleştirmesidir. Asıl gerçekliğin sadece özde olduğunu savunan Eflatun'un görüşünü paylaşmaz; ona göre asıl üstünlük varoluştadır.
- Öz, varoluş tarafından gerçeğe kavuşturulmadığı sürece sadece bir "mümkünlükten" ibarettir. **Aquinasçı** sistemde varoluş, özün gerçeğe çıkaran "varlık edimidir".
- Biz özü gösteren fikirleri, Tanrı'yı doğrudan görerek değil, dünyadaki gerçek var olan bireyleri gözlemleyerek kurarız.

## Ahlâki Yükümlülük

- **Aquinas** 'da ahlâk, insanın metafizik yapısına sadık kalması temeline dayanır. Ahlâklı yaşamak, insanın özünü (doğasını) hayata geçirmesinden ibarettir.
- Tanrı, bizi belli bir doğa ile yaratarak, bu doğaya (yaradılışımıza) uygun davranmamızı ve tasarladığımız o ideal insanlık örneğini gerçekleştirmeye çaba göstermemizi buyurur.
- İnsanca yaşamak, tanrısal usun bir yansıması olan akli izlemek ve ona göre hareket etmektir.